

Пётра Мурзёнак: ДА 105-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭНЬНЯ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

105 надоў таму назад нарадзілася знакаміты беларускі паэт, чалавек высокай духоўнай моцы і культуры - Ларыса Геніюш (у дзявоцтве Міклашэвіч). Відавочна, што цяпер мы значна больш ведаем пра гэтага чалавека, чалавека незвычайнага лёсу і духоўнай стойкасьці. Дзякуючы фундаментальнай працы Міхася Скоблы адносна нядаўна выйшлі кнігі пра жыцьцё і творчасьць Ларысы Геніюш: двухтомнік твораў (проза, лісты) (Мінск «Лімарыус», 2010) і «Лісты з Зельвы» (з эпістальнай спадчыны) (Гародня-Wrocław, 2012). Духоўны уклад паэта вядомы як у беларускай, так і ў сусьветнай культуры.

Маё першае знаёмства з Ларысай Геніюш адбылося чытаючы яе «Споведзь», якая выйшла, як толькі з'явілася такая магчымасьць – з развалам Савецкага Саюза. Магчыма і для многіх беларусаў, неспецыялістаў у літаратуры, яе імя і жыцьцё сталі адкрыцьцём у тыя часы, калі многае што было дазволена. Успомнім хаця бы часопіс «Огонёк» Кароціча, «Літаратурную газету» тых часоў, і шматлікія публікацыі, прысьвечаныя беларускасьці, якія як грыбы пачалі расьці ў розных беларускіх выданьнях. Пад'ём гэты быў каласальным. Тое што тады пачало адкрывацца для беларускіх людзей магло б у значнай ступені паўплываць на сучаснае развіцьцё грамадства. На жаль, гэтыя працэсы былі затарможаны, як гэта рабілася і ў савецкія часы, калі надоўга было закрыта імя паэта, змагара за сапраўдную, лепшую будучыню для бацькаўшчыны, чалавека, паводзіны якога ў адносінах да Радзімы ёсьць і надоўга будуць прыкладам для многіх пакаленьняў беларусаў. Важна толькі, каб беларусы ведалі гэта імя, шанавалі, ганарыліся і дзейнічалі так, як гэта рабіла Ларыса Геніюш.

Зараз, у век Інтэрнэту, можна выклікаць патрэбную інфармацыю за секунды. Ёсьць там і старонкі пра Ларысу Геніюш. Ёсьць кароткая інфармацыя, ёсьць даўжэйшая, але калі хочаш сапраўды даведацца пра складанае жыцьцё паэта, найлепшай крыніцай, на мой погляд, ёсьць яе «Споведзь». Можна пазнаваць жыцьцё Ларысы Геніюш і праз яе вершы, поўныя любові, болі і трывогі за лёс дарагой бацькаўшчыны. Але вершы - гэта асобная старонка яе жыцьця.

Калі даць коратка біяграфію Ларысы Геніюш, то гэта выглядала б фармальна так:

- Нарадзілася 9 жніўня 1910 году ў маёнтку Жлобаўцы, Ваўпянскай воласьці, Гарадзенскага павету (цяпер Ваўкавыскі раён Гарадзенскай вобласьці), у сям'і заможнага беларускага селяніна.

- у 1928 годзе скончыла Ваўкавыскую польскую гімназію (Заходняя Беларусь). У гэты перыяд пачала пісаць вершы.

- 3 лютага 1935 году выйшла замуж за Янку Геніюша. У 1937 годзе, пасля нараджэньня сына Юркі, выязджае ў Прагу да мужа, дзе ён вучыўся, а потым працаваў урачом. У Празе яны жылі 10 год (1937—1947).

- Першыя вершы Ларысы Геніюш апублікаваны ў бэрлінскай газце беларускіх эмігрантаў «*Раніца*» ў 1939 годзе.

- Бацьку Ларысы Антона Міклашэвіча расстралялі, калі Чырвоная Армія ў 1939 годзе ўвайшла ў Заходнюю Беларусь; маці й дзвюх сясьцёр выслалі ў Казахстан.

- У 1942 годзе пабачыў сьвет першы зборнік яе паэзіі «*Ад родных ніў*», напоўнены настальгіяй і роздумамі пра лёс пакінутай ёю Радзімы.

- У сакавіку 1943 году, паводле тэстамэнту прэзыдэнта БНР Васіля Захаркі, Ларыса Геніюш прызначаецца Генэральным сакратаром Ураду Беларускай Народнай Рэспублікі на эміграцыі.

- 5 сакавіка 1948 году Ларыса і Янка арыштаваны карнымі органамі СССР. 7 лютага 1949 году Ларыса і Янка Геніюшы асуджаны на тэрмін 25 гадоў, які адбываюць ў лагерах Інты і Абедзі (Комі АССР). Сярод вязьняў Ларысу Геніюш клікалі «*Маці*», яе вершы называлі «*глюкозай*», завучвалі іх напамяць, як малітвы.

- У 1956 разам з мужам часткова рэабілітаваныя.

- Трагічны лёс напаткаў і іншых Міклашэвічаў: у Казахстане памерлі маці (1945) і дзьве сястры; брат Аркадзь — жаўнер арміі Андэрса — загінуў 27 ліпеня 1944 году ў бітве пад Монтэ-Касына ў Італіі; другі брат, Расьціслаў, загінуў 26 (28?) красавіка 1945 году пад Бэрлінам у арміі Касьцюшкі.

- Пасьля вызваленьня Ларыса пасялілася на радзіме мужа ў Зэльве. Усё астатняе жыцьцё Геніюшы пражылі з адзнакай у пашпарце «без грамадзянства».

- 27 гадоў зэльвенскага жыцьця паэткі прайшлі пад наглядам КДБ. Янку Геніюшу дазволілі падпрацоўваць у раённай паліклініцы, а паэтцы — і то ненадоўга — «зарабляць швабрай і венікам, санітаркай у бальніцы».

- У 1979 годзе памёр Янка, Ларысе прызначылі мізэрную пенсію. Улады пазбавілі паэтку спакойнай старасьці, не дазваляючы паехаць да сына, які жыў у Польшчы.

- Памерла Ларыса Геніюш у 1983 годзе. Пасьля адпяваньня ў царкве паэтку праводзілі ў апошні шлях тысячы зэльвенцаў.

- У 1999 годзе Беларускі Хельсінскі камітэт зьвярнуўся ў Пракуратуру Беларусі з хадайніцтвам аб адмене несправядлівага прысуду ў адносінах да Ларысы й Янкі Геніюшаў. Адказ прыйшоў адмоўны.

Што ўражае з прыведзенай кароткай біяграфіі, гэта жорсткасьць пакараньня з боку савецкіх уладаў, якое ўключала не толькі турму і лагеры, але і пасьля вызваленьня адтуль забарону на публікацыі, забарону на выезд за мяжу, нават да сына Юркі, які пражываў побач ў Польшчы, траўля мясцовых органаў. І нават пасьля яе смерці – адказ ў рэабілітацыі. За што ж усё гэта?

За вершы, за незгінаемую волю да свабоды, за ўдзел у працы ўрада Беларускай Народнай Рэспублікі на выгнаньні. Да канца свайго жыцьця Ларыса Геніюш заставалася грамадзянкай Чэхаславакіі, не прыняўшы савецкага грамадзянства. Яе пісьмы ўскрываліся, многія не даходзілі. Доўгі час ёй было дазволена публікаць толькі вершы для дзяцей. Дзякуючы патрымцы Максіма Танка, тагачаснага Старшыні Вярхоўнага Савету БССР, з якім Ларыса Геніюш была знаёма яшчэ ў часы, калі яны жылі ў Заходняй Беларусі, у 1967 годзе быў выдадзены першы ў Беларусі зборнік твораў Ларысы Геніюш «*Невадам зь Нёмана*» (адрэдагаваў на грамадзкіх асновах Уладзімер Караткевіч, аўтар прадмовы — Юльян Пшыркоў).

Часопіс «КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ» гэтай публікацыяй хоча адзначыць надзвычайны, неацанімы ў брыльянтах уклад Ларысы Геніюш у развіцьцё беларускасьці і ўносіць яе імя на **Дошку нацыянальных герояў** на свае старонкі.

Ніжэй прыкладаю свой пераклад на англійскую мову верша Ларысы Геніюш «Малітва». Гэты верш быў прачытаны 23 жніўня 2015 года ў Аттаве, як малітва, на паседжаньні, прысьвечанаму ахвярам савецкай і гітлераўскай тыраніі (акт Молатава-Рыбентропа, прыняты роўна 76 год таму назад).

МАЛІТВА

О Божа! Народ свой пакутны, убогі,
як вернае сэрца ў адданных грудзёх,
кладу Табе сёння пад Божыя ногі,
каб Ты не забыўся, каб Ты дапамог.

Каб слёзы і раны, што землю пакрылі,
супроць чалавека бязлітасны чын,
і здзек безупынны, і безліч магілаў,
каб Ты не забыўся, каб Ты палічыў.

Тугу ад гнязда сваяго адарваных,
дзіцячую долю і мацеры плач,
бяссонныя ночы закутых ў кайданы,
галодных мучэнні, о Божа, убач!

Паглянь на чужымі стапаняны нівы,
на вокны сляпыя разбітых святынь.
О будзь міласэрны, о будзь справядлівы
і слуг Тваіх верных Ты больш не пакінь.

Ты быў чалавекам, як людзі, меў маці,
і сам ад людзей Ты цяпеў на крыжы.
Не дай больш нявіннай крыві праліваці,
народу майму у бядзе памажы.

З крыві і нядолі ўздымаў Ты народы
і мудрасцяй Божай іх волю сцярог, –
і нам пашлі волю і дай нам свабоду,
да нас прыйдзі ў госці на скромны парог.

За мукі народа, за слёзы паэтаў,
за смерць нашых юных братоў на крыжы,
за нашы малітвы, о Ойча сусвету,
дай волі народнай на нівах ажыць.

Няхай абагрэе наш край небагаты,
пацешыць ніколі не знаючых ласк,
асвежыць хай сумныя, шэрыя хаты
пазнаннем, што Ты не забыўся пра нас.

Як чыстае сэрца пад Божыя ногі,
кладу Табе сёння палі і лясы,
тых гоняў палотны, шляхі і дарогі,
і межаў квяцістых сцялю паясы.

І ў поце крывавым згаранае поле,
забытыя хаты, курганы, бары,
і сэрцы у путах, і іхнюю долю,
і з нашай крывёю Твае алтары.

О, Ты, найласкаўшы, Сын Бога Жывога,
што смерць адкупленнем сваім перамог,
кладу Табе край свой пад Божыя ногі,
каб ты не забыўся, каб Ты дапамог.

PRAY

My Lord! I put today in front of your feet
this suffered, poor people
as my true dedicated heart
in hope you will not forget us and you will help us.

That you will not forget, that you will count
those tears and wounds that covered the ground,
ruthless actions against a man,
a non-stop abuse, and many graves.

O Lord, look at the sad people torn off their nests,
at children destiny and mothers' cry,
sleepless nights of shackled people,
and suffering of hungers.

Look at the fields trampled by foreigners,
at blind windows of broken shrines.
Oh, Lord! Be merciful, and be fair
and do not leave your faithful servants.

You were a man, as all people, and you had a mother,
and you suffered himself from people on the cross.
Do not let more innocent blood to shed,
and help to my people in trouble.

From trouble and blood you raise nations
and guarded the liberty by the wisdom of God
let send us power and give us freedom,
come to visit us in the modest home.

For the suffering of people and for the tears of poets,
for the death of young brothers on the cross,
for our prayers, O Father of the Universe,
give the people's will to revive on the earth.

Let the knowledge, you have not forgotten about us,
warm our poor land,
rejoice the people who never came to know kindness,
refresh our sad, gray houses.

As a pure heart I put under your feet now
the fields and forests,
arable soil, paths and roads,
and spread the belts of flowering borders.

And the field ploughed with bloody sweat,
forgotten houses, barrows, and oak-woods,
and hearts in chains, and fortune of people
and Your altars with our blood.

Oh, Lord, you are so kind, the Son of the living God,
who won the death by his redemption,
I put my land under your feet
in hope you will not forget us and you will help us.

Piotra Murzionak: The 105th Anniversary of Larissa Heniyush

(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", September 2015, issue 11, pp. 28-33)

Larisa Heniyush, Belarusian poet, novelist and social activist, was born in 1910 in Grodno region in Belarus (nee Miklashevich (July 27, 1910)). She graduated from high school in Volkovysk, Belarus in 1928. She married a Janka Heniyush and in 1937 she moved to Prague, where her husband studied and then worked as a doctor. They lived in Prague from 1937 to 1947. In Prague, she communicated with the Belarusian emigration, participated in the BDR government in exile. Since 1943 she became the General Secretary of the Government in exile and engaged in conservation and ordering of the archive of the BDR. In March 5, 1948 she was arrested in Prague, and in February 1949, the Supreme Court of the BSSR sentenced Larissa Heniyush to 25 years in prison camps together with her husband. In 1956, she and her husband were partly rehabilitated. After the liberation they settled at the homeland of her husband in Zelve, Grodno region where she died in 1983. While being in the USSR she refused to accept Soviet citizenship and remained a citizen of Czechoslovakia. The tragic fate befell other relatives of her family (Miklashevich): When the Red Army in 1939, joined the Western Belarus, the father of Larissa Anton Miklashevich was shot, and his mother and two sisters were deported to Kazakhstan. His mother died in Kazakhstan (1945); her brother Arkady was a soldier of Anders Army and died in July 27, 1944 in the Battle of Monte Kasyn in Italy; second brother, Rostislav, died 26 (28?) in April 1945 near Berlin when serving in the Kosciuszko army.

Translation of Larisa Heniyush poem "Pray" into English included in the article.